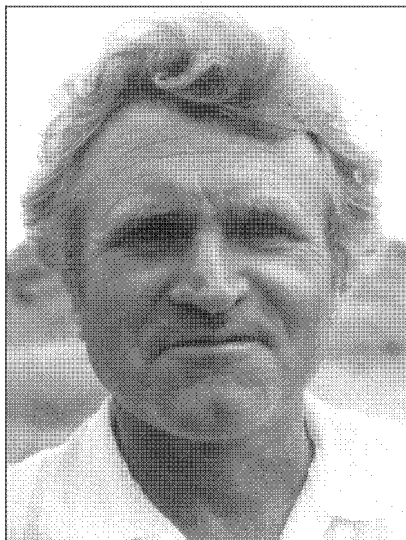

С.А. Скорий

ДО 70-РІЧЧЯ Б.М. МОЗОЛЕВСЬКОГО: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА

Цього року відомому українському археологу й поету Борису Миколайовичу Мозолевському виповнилося б 70 років.

Уявити його в такому віці непросто: адже покинув він нас молодою та енергійною людиною. Утім, знаючи життєлюбність Бориса Миколайовича, його поетичний світогляд і творчий запал, упевнені, що плин часу не зміг би змінити його людської привабливості й властивостей душі.

Віхи біографії Б. Мозолевського достатньо відомі. Про це писали й раніше і навіть відразу після його смерті, а останнім часом стали згадувати частіше: певно, на підтвердження тези про те, що «большое видится на расстоянии». З огляду на це, ми не зупинятимемося на життєписі, а сконцентруємо увагу на окремих рисах характеру Б. Мозолевського, притаманних йому як особистості, що рельєфно вирізняли його з-поміж оточення, на його світоглядних позиціях та визначенні його місця і ролі у скіфознавстві.

Чи то внаслідок генетичного успадкування, чи важкого післявоєнного дитинства та безбатьківщини, Борису Миколайовичу були притаманні вражаюча працелюбність, надзвичайна сила волі та непереборна цілеспрямованість. Не-

© С.А. СКОРИЙ, 2006

порушність життєвих принципів і громадянської позиції, загострене відчуття справедливості, відроза до фальші та справжній (а не показний) патріотизм — усе це складові монолітної натури Бориса Мозолевського. Втім згадані чесноти не вичерпують усієї привабливості цієї людини, а лише вказують на найбільш виразні риси характеру, що проявлялись у спілкуванні з ним.

Безумовно, природа щедро обдарувала його талантами, зокрема археолога-дослідника та поета, які паралельно розвиваючись взаємозбагачували один одного. І це не просто слова — достатньо ознайомитися з науковими працями Бориса Миколайовича, написаними надзвичайно яскравою мовою, і його поетичними творами, просякнутими глибоким розумінням психології і щирою любов'ю до того народу, що створив у безкрайому українському степу правдано Скіфію.

Звісно, найвизначнішим у його долі як людини і дослідника став 1971 р. — рік дослідження Товстої Могили, коли в його руках зачарований світ побачив дивовижний шедевр скіфо-античного мистецтва — уславлену пектораль. Видатні знахідки з Товстої Могили, їх дослідження на тлі матеріалів, знайдених в інших курганах скіфської аристократії, сформували Б. Мозолевського як ученого (втім, зазначимо, що перший його археологічний досвід щодо скіфських «царських» курганів був пов'язаний із розкопками Гайманової Могили в 1969 р.). Публікація в 1979 р. книги «Товста Могила» (зауважимо, що це була перша монографія такого типу у вітчизняному скіфознавстві) принесла йому за-служене визнання в археологічній науці. Пектораль же як виняткова археологічна знахідка з часом стала не лише, висловлюючись сучасною мовою, «брендом» для різноманітних заходів, престижних премій тощо, але й своєрідним символом України. Про пектораль писали й пишуть надзвичайно багато, не жалкуючи епітетів. Утім найліпшу оцінку цього відкриття — лапідарну за формою і витончено поетичну за сутністю — зробив, на наш погляд, вчитель Б. Мозолевського, засновник української школи скіфознавства

проф. О.І. Тереножкін: «В пекторали, как солнце в капле росы, отразился весь блеск, все сияние скифского золота».

Лише однієї цієї знахідки вистачило б для слави археолога будь-якого рангу, проте дослідницькі здобутки Бориса Мозолевського на цьому не завершилися. Далі були блискучі відкриття в Бабиній, Водяній, Жовтокам'янській, Соболевій Могилах і багатьох інших курганах. Б. Мозолевський добре усвідомлював свій здобуток у царині вивчення курганів скіфської аристократії, що й засвідчив відповідним чином в одній із своїх праць: «Мені поталанило так чи інакше бути причетним до більшості найвидатніших відкриттів у галузі скіфознавства, зроблених у ХХ столітті».

А скільки було розкопано, досліджено та введено до наукового обігу так званих рядових пам'яток Степової Скіфії! Усі ці матеріали цілком справедливо належать до золотого фонду вітчизняного скіфознавства.

До того ж не слід забувати про науково довершену публікацію Б. Мозолевським старожитностей Мелітопольського «царського» кургану (1988), розкопаного О.І. Тереножкіним ще в 1954 р. (працю над цією монографією Борис Миколайович розглядав як духовний заповіт свого Вчителя). Підтвердженням гармонійного поєднання в одній особі вченого та поета стало видання чудової науково-популярної книги «Скіфський степ», яку нещодавно було перевидано в сучасному поліграфічному оформленні.

В останні роки життя Борис Миколайович, працюючи над темою «Етнічна географія Скіфії», створив низку узагальнювальних статей, що містять вельми оригінальні здогади, зокрема щодо соціально-політичних відносин у Скіфії, причин занепаду цього найдавнішого державного об'єднання на наших землях. На початку 1990-х рр. він написав кілька публіцистичних праць, у яких з історико-філософських позицій спробував з'ясувати сутність суспільно-політичних процесів, що відбуваються в Україні, екстраполюючи свої знання про скіфське суспільство на найбільшчі проблеми сьогодення. Квінтесенцію цих міркувань учений оприлюднив у статті «Знак Скіфії», що, на думку відомої української поетеси Ліни Костенко, яка у жовтні 2005 р.

виголосила промову під час презентації нового видання книги Б. Мозолевського «Скіфський степ», заслуговує на найширше визнання української громадськості, як і сам Борис Мозолевський — непересічне явище української культури.

На превеликий жаль, за час, що збіг після смерті Б.М. Мозолевського, в засобах масової інформації з'явилося чимало спекулятивних публікацій, що пов'язують його передчасну смерть з якимись містичними причинами. Слід порадити «пророкам від археології» з належною повагою ставитись до пам'яті видатного дослідника та не тиражувати плітки й нікчемні здогади.

Не обійшли ці «фахівці» увагою і блискучу знахідку української археології ХХ ст. — пектораль. Нерідко «діячі», вельми далекі від історичної науки, створюють ажіотаж навколо «трактувань» зображень на пекторалі, вбачаючи в різноманітних її деталях то карту України, то змову президентів, то невідомо які християнські символи. Звісно, це чистісіньке невігластво, сподіваємося, тимчасове.

Проте існує і вічне. Так, блискучі археологічні знахідки, зроблені Борисом Миколайовичем, — це не лише окраса музейних експозицій, але й першокласні історичні джерела, які містять безцінну інформацію для сучасних і наступних поколінь дослідників Скіфії. Справжньою, істинною є й літературна спадщина Бориса Мозолевського — книги, статті, поезії. І, нарешті, — є пам'ять та щира повага до великого таланту, які лягли в основу ініціатив громадськості щодо перевидання попередніх наукових та літературних робіт Б.М. Мозолевського, публікації його останніх праць, спорудження пам'ятної стели на місці його найвидатніших археологічних досліджень поблизу м. Орджонікідзе Дніпропетровської обл., пропозицій щодо присвоєння одній із вулиць та краєзнавчому музею у м. Нікополь його імені.

З часу смерті Б.М. Мозолевського минуло 13 років, але крізь роки долинає до нас неповторне звучання його віршів:

«Життя і смерті спивши щедрий келих,
Усі літа спаливши на вогні, —
Я скіфський цар, лежу в Дніпровських Геррах,
І ступонять століття по мені...»

Одержано 26.10.2005